

ÚTI LÁTOMÁS NEMZET- ÉS SZABADSÁGRÓL

ÚSAN ELMERENGTEM Nápoly öblének a déli verőfényben Bsziporkázó tengerből kibontakozó ismert körvonalain. Világító színek varázslatába, derús tájba veszett tekintetem, zsongott az élet, pattanásig feszült az új élményeket szomjazó örömteljes várakozás izgalma körülöttem és én mégis lehangoltan, mélységes fájdalommal szivemben fogadtam az ezerarcú fényes, egészséges, gazdag életnek minden jókedvre serkentő megnyilatkozását. Erős, nagy indulatú, magabízó nemzetek városait, földjeit jártam. Láttam egy új világnak egyszerű, töretlen tiszta életstílusát, úrnak és parasztnak, munkásnak, írónak egyetlen lelki közösségben egymásra találását, népeknek önmagukra, értékeikre, múltjuk, sorsuk, hivatásuk, örömük, fájdalmuk, nagy anyagi érdekük közösségére ébredését. Visszaemlékeztem egy hamburgi hajóóriásnak közel egy hetes bábeli életére, erre a húsznál több nemzet táncos, dalos és írónépéből összeverődött színes sokadalomra. Ahol a különböző népek alig értették meg egymást, de annál meghittebb közösségben, természetes és nem erőltetett társadalmi egységben élt tudós és paraszt, iparos, napszámos, ha ugyanahhoz a néphez tartozott. Mennyi mondanivalójuk volt egymás számára azoknak, akik pedig a művelődés, a jólét, a foglalkozás legkülönbözőbb körében éltek. Miért? Mindannyian ösztönösen érezték, hogy ugyanabból a történelmi családból valók, közös a föld, közös a nép, közös a múlt, a jövő, a sors. Ekkor buggyant ki az első keserű könnycsepp a szememből: fájt irigyelnem a népközösség gondolatában tömörülő nemzeteket, szégyeltem a magunk rideg emberi magánosságát, azt az elszigetelt egyéni társadalomtalan életet, amely legfőbb akadálya annak, hogy a nemzet belső lelki-szellemi egysége kialakuljon.

Egyszerre csak Dover merész sziklái ágaskodtak képzeletemben, ahol néhány hete ugyanennek a hajónak jellegzetes angoljai jöttek divatba. Fellélegeztem: van mégis egy nép, amely a miénkhez hasonló: egyéni elszigetelt életmódja, tagjainak fejlett és öntudatos egyénisége dacára, vagy talán éppen ezzel a tulajdonsággal alakíthatta ki a világtörténelemnek egyetlen, az összes földrészeket behálózó birodalmát. Bizakodásom már Biscaya vidékén, ennek a tengertájéknak jellegzetes nehéz, ködjével együtt elenyészett: az 1600 lelket számláló hajófaluba internálva töményen és jellegzetesen megnyilatkozott az angol természet Nem Dickens, Huxley vagy Priestly szemüvegén át, hanem

irodalomtól szabad szemmel figyelve angol útitársainkat, csak ōket láttuk, nem pedig azt a számtalan jelzöt és kategóriát, amelyeknek segítségével az irodalom nagy tudákosan a briteket a tények és a fogalmak tárházába beskatulyázta. Angoljaink valóban britek voltak, a derüs Sussexból, a romantikus Downsból, Birmingham kormos világából, Yorkshire agrártájairól, no meg Londonból. Keveset beszéltek, külön utakon jártak, zárkózottan, Önmaguknak éltek és mégis valamennyien a pipa, whisky és zabpehelykása jegyében kialakult fogyasztási és testedző szokások szerint azonos életformában, nap-nap után következetesen egyező beosztással pergették le elképzelhetetlenül egyhangúvá szürkített napjaikat. Életük külső megnyilatkozásának egyöntetüségén is túltett szellemi magatartásuk egysége. Kultúrájuk, foglalkozásuk, politikai pártállásuk, otthoni környezetük minden különbsége dacára egymástól függetlenül habozás nélkül, ösztönösen, ugyanazzal a magatartással feleltek a külső benyomásokra. Egyek voltak, bármennyire is elkülönültek egymástól és minden embertársuktól. A habitus azonosságának egységét csak hangsúlyozta életformáik teljes egyöntetüsége. Úgy festettek, mint az a sok tízezer angol utca, amelynek minden egyes családfőlakója büszkén vallja az egyéni elkülönülésnek „az én hazám az én váram“ elvét, de az individualizmusnak ezek a mérföldnyi hosszúságban egymásmellé sorakozó apró várai sem külsőben, sem berendezésben, sem lakóiknak szokásaiban egymástól miben sem különböznek. Szériagyártással előállított tipikus tömeggyártmányai az építő iparnak. Mintha egy titokzatos erő „gleichschaltolta“ volna—igaz, már századok óta és szerves, lassú munkával—az egyéniségnek ezt az őshazáját. Valóban: a történelem, a geopolitikai helyzet, a közös sors és áldozatteljes küzdelem formált egyivású embereket ezekből az angol egyéniségekből. Éljük bár temérdek autonóm közületben társaséletüket, Anglia tömör nemzet, mert minden tagja nemcsak golf-ban, sportban, fogyasztási szokásokban tanúsít egységet, de mindenekelőtt abban az egyöntetű határozott magatartásban, amellyel ösztönösen távol tart magától mindent, ami nem a brit szelemből való.

Az olasz vizeken táncoló napsugár ugyancsak gyorsan véget vetett az albioni látomásnak. Új képet varázsolt elém a közelmúltból, amikor az Anjouk vára helyett Belém-tornya felé fordult a hajó. Itt spanyol dicsőségről szólnak a kövek, ott, a Tajo messzi torkolatánál, ciprusos arnomenti dombok szelíd lejtőire emlékeztető vonulatok alján díszlik a portugál renaissance megkövesült álma, a manuel-stílusú Belém (Bethlehem). Tizánál szökébb élvezeg Tájó, héthalmú Lisszabon, Intra, Pena várkolostorok márványcsodája, fény, szín, forma tékozló gazdagsága! Örök vidámságot fakasztó megannyi friss élmény, félre gond, bánat, lelket zsibbasztó balsejtelem. Lisszabon azonban nem vígságot hívogató emlék. Lisszabon körül dicsőségről, szépségről a természet és a múlt dalol, de Pombal, ma Salazar fővárosában a dicső portugál múlton elmerengő, minden tetteröt megbénító fado édes-bús énekében sírnak a lelkek. Van oka a kesergésnek: tengeri hatalmuk elvesztése, félholddal vívott évszázados harcokban felörlődött büszke fajuk egy részének elnégeresedése, a Duró folyótól

északra fekvő keménykötésű néplakta ország rész és az ültetvényes szegény kevertfajú déli tartományok tragikus ellentéte, fővárosuk népi jellegének elvesztése, a föld egyetlen hatalmas megmozdulására — egy árva monostor kivételével — hét évszázad megannyi nemzedéke tömérdek gazdag alkotásának teljes megsemmisülése. A múltat elsodorta a sors, a régi város kő-kövön nem maradt, az új Lisszabon gyökeretlené vált. Csoda-e, hogy az ország egyetlen politikai gócpontjának nagy többségében talajtalan népe afelé fordult, aki egy-egy pronuncia-mentó után több kenyeret és könnyebb életet ígért elszánt követőinek? Csoda-e, hogy ebben a politikai vadonban tizenöt év alatt (1910—26) húsz forradalom dühöngött és negyvennégy kormány váltotta fel egymást és az ország közhiteit?

Csodával csak az határos, hogy Coimbra ősi román boltozatai árnyékában meghúzódhatott még annyi nagy szakértelemmel párosult önzetlen hazafiság és a karhatalommal való annyi politikai visszaélés után fennmaradhatott egy áldozatkész, hivatásának kereteit férfias önfegyellemmel és mértéktartással tiszteletben tartó tisztikar, amely a nemzet érdekében mindent kockáztatott, a teljes hatalom birtokában azonban bölcs önmérsékléssel az uralom gyakorlását átengedte azoknak, akiknek személyében a hadsereg egészséges szellemével azonos ethos a nemzet igényeinek nagyobb áttekintésével és az államszervezet biztos és szakszerű irányításának a képességével párosult. Carmona tábornok, köztársasági elnöknek korporatív állammá átalakuló katonai diktatúrájában a coimbrai egyetem fiatal pénzügytan tanára a miniszterelnök és a kormányhatóság közül csak a hadügyi és a tengerészeti minisztériumot vezeti katonaminiszter. A haderő Portugáliában a kormányzat szilárdságának, erkölcsi színvonalának, a politikai zavarteltetés elnémitásának, a nemzeti fegyelemnek és mindenekfelett az ország függetlenségének a biztosítója. A belügyi, gazdasági, kulturális és szociális ügyeknek szakszerű, tudós és gyakorlatias irányítása pedig ama szakférfiak közigazgatásának az érdeme, akik nem lelkiismeretlen agyafúrtságuknak, fejlett ösztönéletüknek vagy kegyencszolgálatnak, hanem egyes-egyedül minden taktikától ment, önzetlen, szakszerű munkájuknak köszönhetik, hogy nemzetüket teljes felelősséggel szolgálhatják. A katonáknak és a pártpolitikát megvető szakértőknek ez a munkaközössége a haderő alapos és korszerű felszerelésével és idegenhatalmak ágenseiként okvetetlenkedő politikusok leleplezései-vel, megbízható, higgadt, önérzetes, de minden kihívástól mentes politikával körülbástyázta az országnak közel egy emberöltő óta márcsak névleges, ma tényleges függetlenségét; a közszolgálat újjászervezésével, az állam pénzügyeinek rendezésével és az iskolahálózat kiépítésével pedig megteremtette a kor szellemének megfelelő társadalmi reform államszervezeti feltételeit. A Carmona—Salazar-kormányzat ugyanis felismerte, hogy a történelmi jövő csak azoké a népeké, amelyek nemzetté tömörülve vállalják a történelmi lét minden terhét. Az új Portugália elitje ma már tudja és vallja, hogy ha Portugália két hatalmas országrésze között kultúrában és gazdasági technikában, társadalmi fejlődésben továbbra is évszázados elmaradottság szakadéka tátong, ha a nép nagy részének nincsen vesztetni valója, ha az analfa-

betizmus és az állampolgárnevelés hiánya okán a nemzet kultúrjainak értékelése egy bizonytalan összetételű elit magánügye, ha egyes vidékeken a tenyészállatnak a napszámosnál nagyobb a becsülete, akkor a nemzetnek nem lehet jövője. Carmona az államfő és Salazar a miniszterelnök jól látják, hogy az ország függetlenségét lenyűgöző külföldi hatalmi és szellemi befolyástól csak akkor lehet megóvni, ha a nemzet zárt történelmi személyiségként éli közösségi életét és a széles néptömegek nem irigységgel és sóvársággal, hanem méltóságteljes öntudattal tekintenek a határokon túlra. Ezért a nemzetet és önmagát fegyelmező katona és a tudós államférfi el nem odázható feladatuknak tekintették olyan politikai légkör kialakítását, kiváltképpen szociális alkotások útján, amely igazi közösségbe tömöríti az egész portugál népet. A szociálpolitika Angliában jórészt még ma is egy egészséges társadalom magánügye, Németországban az államhaszon követelménye, a franciáknál a laikus morál megnyilatkozása, Olaszországban a birodalmi gondolat eszköze, nálunk keresztény humánus lehetne. Portugáliában a társadalmpolitika mindenekfelett honvédelem, nemzeti önvédelem, az ország önállóságának záloga.

Portugália ma még mindig szegény, jórészen felláh nép lakta nagymultú rom és mégis: miként fent Porto vidékén új élet feszül a száraz venyigében, új indulatok sűrűsödnek a szétesett népben, új és mégis hagyományos eszmék csillagképe felé fordul a jó portugálok egybefutó tekintete, új erőre kapó természet díszük a Moeidade Portuguesa, a nemzeti fiatalság és a Legiao Tajo-menti változatos táborai, a fadok mélabús sirámát elnyei az új világ felé lendülő, kedvtől, erőttől feszülő fiatalság lelkes indulója. A romok tetszhalott népe új életre ébredt, eszméket, szárnyakat kapott.

Nyilván a tenger sós vize fröccsent a szemembe.

A fedélzet benépesült. A népek felvonultak, mögöttük a nyüt tengereken dülő végtelen szócsaták élménye. Egymást poütikai pletykálkodással és vádaskodással szüntelenül marcangoló, majd Viva Espana kiáltással sírva egymás nyakába boruló spanyol fallangisták, a déli nap alatt tehetetlenül félszeg skandinávok, a Baltikumnak a következetes szótlanság szektájához tartozó, belső értékeiket csak előtűnk magyarok előtt felfedő zárkózott fiai: Európa-csendélet. És itt van „az igazi Balkán“. Nem a mondvacsinált, a regati, a moldvai, a lapályi, a széteső tájfajta, hanem a fekete hegyek, a sokrétű vidékek, a színben és formában gazdag, csipkézett tengerpartok, az ősi élmények, az őszinte indulatok, a természettel folyó örök küzdelemben kiforrott, családjuk, nemzetük becsületéért, eszményeikért minden áldozatra kész férfiak „Balkánja“. Senki sem tudja olyan megvető értékhangsúllyal kiejteni ezt a szót, mint mi magyarok. Érthető, a földesúr nem nézi le az igás kocsist, de annál inkább a parádés kocsis. A társadalmi feszültség rendszerint azok között a legnagyobb, akik különböző, de csatlakozó társadalmi lépcsőfokon egymás közelében élnek.

Mennyire igaztalan pedig a Balkánnak magyar lenézése. Talán a magasabb államhaszon nézőpontjából értelme volt ennek, amikor a dunai kettős monarchia utolsó évtizedeiben a balkáni háborúk réme kísértett. Elvégre a hadvezetőség nem engedhette, hogy a kultúr-

politika azoknak az idegen népelemek a szeretetére és nagyrabecsülésére nevelje a fiatalságot, amelyekkel ennék előbb-utóbb gyilkos háborút kell megvívnia. A Balkán népei igazán nem tehetnék arról, hogy eleinte vitéz ellenállásuk dacára a török hódoltság náluk két évszázaddal tovább, a XX. századig tartott. Még kevésbé írható rovásukra hegyvidékeik terméketlensége, tájainak a világkereskedelem nemzetközi útjaitól távoleső fekvése, nemzetgazdaságaik tökeszegénysége. Autocephal ortodox egyházaik kétségtelenül gátolták a nép szellemi fejlődését és ezzel a polgáriasodás akadályainak bizonyultak, de az ortodoxia is hozzátartozott a népi hagyományhoz és ez utóbbi megőrzése és ápolása díszé és ereje a Balkán népeinek. Egy nép történelemviselő képességének elbírálásánál igazán közömbös a vasúti utasfülkék kényelme, a vendéglátó üzemek higiénéje, a lakások korszerűsége és a filmszínházak szellőztetése. Egy nép nemzetközi megbecsülésére előnyös, ha néhány fényes reprezentatív városának kirakatába helyezheti népi értékeit, szép- és formaérzékét, képzőművészeti és dalkultúráját, elitjének kifinomult életstílusát. De ez a történelmi teherviselés szempontjából csak akkor komoly érték, ha ennek a nemzeti kirakatnak a fénye és fenntartása nem megy a széles néptömegek rovására. A balkáni népek előbb mezőgazdasági kultúrájuk emelésére, forgalmi hálózatukra, az elesettség következményeinek enyhítésére és a haza védelmére fordítják viszonylagosan alacsony nemzeti jövedelmüknek újra beruházható részét és csak az észszerűség határai között építik ki azokat a nemzeti kirakatokat, amelyeknek díszét és kényelmét náluk is, másutt is egyetlen légitámadás megsemmisítheti. A nemzetek történelmi lehetőségei szempontjából a lényeg elsősorban a nép erkölcsi és értelmi színvonala, faji és biológiai értékállománya, a nemzeti és az állami lét szerepe a közfelfogásban, a nemzet hivatásának megítélése, a vagyoni- és a jövedelemmegosztás aránya, a társadalom szerkezete, a természetes életközösségek szerepe, az ország geopolitikai helyzete, másodsorban természeti javakkal való ellátottsága és a nemzeti jövedelem alakulása. Az Istent, hagyományt tisztelő, hazáért, családjáért áldozatkész, fajtáját szerető, a nemzet iránt a legnagyobb lojalitással viselkedő, a küzdelmekben lélekben, testben acélossá vált, katonás szellemű, viszonylagosan szapora, magas biológiai értékű bolgár, szerb, albán, görög népek akarják, vállalják a nemzetet a közösség történelmi létével járó minden kockázattal, áldozattal, megpróbáltatással együtt. Ne gondoljuk, hogy a magyar kultúra fölényének tisztelete őket a magyarság magasabbrendűségének elismerésére készíti. Éppen ellenkezőleg. Ezek a velem együtt partraszálló görögök, egyetemi tanárok, rokonszenvező sajnálattal ismételtették hosszú beszélgetéseink során: milyen nehéz lehet az élet maguknál. Lám az én apám még paraszt volt, professzortársam nagyapja bognár, apja kocsigyártó, testvére tengerésztiszt. Hogyan lehessen nálunk társadalmi különbség hivatalnok, paraszt, katonatiszt, kereskedő, tudós, kisiparos között, amikor annyi családunk tagjai révén a földművelésben, kereskedelemben, tudományban, a hadseregben egyaránt érdekelt. Mi úgy tudjuk, hogy maguknál kasztszellem van és a közigazgatást elsősorban azok

irányítják, akik társadalmi süllyedés, nem pedig felemelkedés folytán jutottak a köz szolgálatába.

Bizonyára nagy lehet a népszerűsége annak a Metaxasnak, akinek diktatúrája összekovácsolja a venizelistáktól lázított nemzeti egységet? — volt incselkedő válaszom görög útitársam különös megállapítására. Felelete megerősítette azt, amit már több oldalról hallottam: Metaxas hazájában éppen olyan népszerűtlen, mint Salazar volt Portugáliában. A nemzeti fegyelem sok lemondást, mértéktartást és áldozatot követel. A széles néptömegeket nem lehet azért kárhoztatni, hogy a szavazataikra utazó portyázások után csak azoknak a közületi tényezőknek adnak hitelt, akik nemcsak magasztos eszméket hirdetnek, hanem fel is emelik a nép életszínvonalát. Magasabb reális munkabér, gabonáért, állatért jobb piaci ár olyan tények, amelyekért valakinek fizetni kell és pedig közadó formájában. A nemzeti együvértartozás érzésének anyagi megalapozása tehát emeli a közteherviselés súlyát. A közületi költségvetések egyre dagadó keretein át a nemzeti jövedelem nagy átcsoportosítása, arányosítása megy végbe. Ennek a nagy átértékelésnek haszonélvezői gazdasági helyzetük javulását a maguk termelői kiválóságának tulajdonítják, teherviselői azonban bizalmas körben nap-nap után szidják azt a kormányt, amely állandóan lefölozi annak a vállalkozásnak a hasznát, melyért a kockázatot kizárólag az adófizető kénytelen viselni. A vidéki, falusi gazda, kézműves, kereskedő, városi munkás javuló helyzetének és megbékélt hangulatának nincsen visszhangja, annál inkább a növekvő adóterhet viselő, a közélet csomópontjaiban élő vállalkozó, szabadfoglalkozású, tőkés polgár mindennapos panaszának. Érthető tehát, hogy Metaxas éppen úgy, mint korábban Salazar, népszerűtlen. Természetesen: a korábbi adója másfélszeresét fizető szalonikinek senki sem mondhat olyan eszmét, amelynek bűvöletében megfeledkeznek a közteher emelkedéséről. A falu nem kér az elméletekből, a falunak a tények beszélnek. Marad a közhivatalnok: rártartiságból nem propagálja előjáróinak a gondolatát, ha történetesen erre elszánja magát; fáradozását kötelességteljesítésnek és nem egy önkéntesen elfogadott politikai hit megvállásának tekinti. Metaxasnak ugyanaz a gyengéje, mint volt Salazárnak: hiányzik a tömegek hite, lelkesedése, forrón áradó népi megmozdulása. Mindkettőjük kormányzata hidegfényű, felvilágosult abszolutizmus, amelyet latin ösztönével Salazar most fejleszt modern cezarizmussá. Bürokrácia és eszme korunkban merőben elégtelenek a nemzet zártabb életformájának kialakulásához. Ide lobogó nemzet-szerelem, lelkes mozgalom kell, amelynek lendülete magával sodorja a semleges, bámész, óvatos tömegemberek sokaságát. Metaxasnak sokat köszönhet hazája, de uralma nyomán nem támad új hellén életforma.

Bolgárok és szerbek. Mennyire nagy a nemzetközi becsületük! Új eszmékkel, az emberi együttélés új formáinak kialakításával nem gazdagították az emberiséget, kultúrájuk nem káprázatot sem demokráciákban, sem totális államokban és mégis: rangjuk van a népek társas életében. Miért? Mert igénytelenségükkel, elszántságukkal, faji öserejükkel, öntudatukkal mint nemzet lebírhatatlanok.

Nem parancsuralmi erőszak kalapálta őket tömör nemzetté, ez is a történelem műve, akárcsak az angolok egysége.

A „balkán“ is elvonult, néhány magyar a hajóélet utolsó pillanatait kihasználva, mégegyszer kölcsönösen megszólta és egy kissé lenézte egymást, — kikötöttünk. Jött a fasiszta forradalom Olaszországa. A forradalomé? Alighogy megérkeztem, a fasiszta sajtó nyelvén már önmagamban is forradalminak tartom ezt az örökön egyformán színpompás, belső feszültségektől mentesnek látszó lassú folyású, időtlen életet. Hol itt a forradalom? A halászhalkok naplementekor tarkavitorlás bárkáikon éppen úgy sorakoznak fel éjjeli halászhalkokra a láthatáron, mint egy vagy tíz emberöltővel ezelőtt. A korait csiszoló, gyöngyszalmát fonó, kerámiában dolgozó kézműves, a csipkeverő, Benvenuto Cellini elsokasodott késői utódai, a vendégfogadók szolganépe, az idegeneket meglepő ténfergők, a bárkások, gyümölcs- és halaskofák, a direktissimók és autóstradák vonalaitól és csomópontjaitól távol kecsketenyésztő, olajat sajtoló pásztorok és földművelők mindennapi életének színét, ütemét, formáját nem érintette sem a rinascimento, sem a trasformismo (Crispi, Depretis, Giolitti), sem a fasizmus. Hol itt a forradalom? Az eszmét hordozó, ezért öt éven át mindent kockáztató, vagyont, családot, életet a nemzet megújításának ügyére feltevő, most nemzetnevelő és nemzetvezető szűk körű politikai elitben és az ifjúságban. A fasiszta forradalom Olaszországát ma még kevesen látjuk, mert ennek lényege nem nagyméretű novecentos minisztériumokban, nem autóstradákban, nem modern pályaudvarokban, sem szabadtéri Aida-előadásokban és népszórakoztatásban rejlik, hanem egyes-egyedül a háborúban és a nemzeti átalakulásban született nemzedék lelkületében, szellemében, életértékeiben. Még tíz esztendőn múlik a fasizmus történelmi jelentősége. 1940-ben lépnek először az élet küzdőterére azok a férfiak, akik Opera Nazionale Balilla ifjúságnevelésének kezdetekor (1925-ben) még csak hatévesek voltak, tehát 15 év alatt végigjárhatták a fasiszta nemzetnevelésnek az ifjúság számára teremtett összes — jellemet, szellemet, fizikumot edző, fejlesztő — iskoláit. A politikai eliten kívül csak bennük élhet a fasizmus a maga sajátos szellemiségének tisztaságában. Olaszország jelenének és jövőjének elbírálásánál ne feledkezzünk meg arról, hogy a fasiszta közéletben, gazdálkodásban, tudományban, művészetben ma még nem lehet senki, aki a fasizmus 6—21 évig tartó ifjúságnevelési rendszerének lenne a neveltje. 1940-től pedig évenként 200.000-nél több teljes fasiszta nevelésben részesült olasz lép a felnőttek munkaköreibe. Ha a nemzetközi hatalmi helyzet alakulása megengedi: a fasiszta forradalom a következő évtizedben teljeseedik ki. Miért forradalom a fasizmus, amikor mindenütt tökéletes rend tapasztalható? Mert az olaszoknak új eszményeket, új célokat, a népnek új életformákat kíván adni és ennek a törekvésnek iránya és szellemi tartalma csak állandó küzdelemben tud megbirkózni a megszokás hatalmával, az egyéni és a csoportönzés erejével, a maradiságnak, az elfásultságnak, a partikularizmusnak és a rezortelfogultságnak a nemzetéletet bénító, a liberális állam bürokráciájában besűrűsödött szellemével. A forradalom a doktrína

szerint itt nem az alkotmányos tényezők államigazgatásának meg-
hiúsítása, ennél sokkal több és sokkal szokatlanabb: szellemi meg-
kövesedés, társadalmi marasmus, egyéni felelőtlenség helyett szellemi
érzékenység és rugalmasság, életigenlő, a szociális igazságosság jegyében
minden társadalmi érték átértékelésére kész humánus, állandó
szerves fejlődés, fizikai elpuhultságból származó gátlásoktól mentes,
egészséges, biztos ösztöntől sarkalt határozott, gyors, erőteljes, ter-
mékeny, felelősségteljes cselekvés és mindez a legátfogóbb, földben,
fajban, történelemben, hagyományban gyökerezett szerves közösség
a nemzet szolgálatában.

1940-től évente 200.000-nél több olyan olasz lép ki a fasiszta
nemzetnevelésből, akik életük legfogékonyabb korában tizenöt éven át
ezt tanulták, ebben éltek, hogy később ennek éljenek. Az olasz
nemzeti forradalom 1940-ben kilép eredeti medréből.

Cavour államával Mussolini megvalósítja az új nemzetet. Az
Unita Italia a Nazione Italiana-vá teljeseedik ki. Az emberiség egy
újabb nemzettel lett gazdagabb.

Most itthon, — abban az országban, ahol a magyar birodalom
kivétel nélkül szabad népeinek egyenlő szabadságát évszázadokon át
fenntartó szentistváni gondolatban rejlő patriotizmus és keresztény
mértéktartás a magyarságot megóvta a nyers zabolátlan, tajtékozó
nacionalizmus pogány szenvedélyű ösztönéletétől. Abban az ország-
ban vagyunk, ahol számos belső feszültség, társadalmi adottság és
külföldi kapcsolat gátolta a középkori patriotizmusnak a hagyományos
szellemben kialakuló, de korszerű keresztény nacionalizmussá fejlődé-
sét. Keresztény lelkülettel és magyar aggodalommal kérjük: elmé-
lyíthető-e a magyar nacionalizmus a keresztény életfelfogás szerint az
emberi természet számára nélkülözhetetlen mértékű szabadság veszé-
lyeztetése nélkül — viszont, mellőzhetjük-e a magyar nacionalizmus
felfokozását anélkül, hogy ezzel ne kockáztatnánk a magyar nemzet
fennmaradását? Országok, tengerek járása után hisszük és valljuk,
hogy a sorstól összekalapált, a nemzetszerelem lobogó szenvedélyű
lázában égő nagy és kis nemzetek életkörnyezetében a magyar nemzet
fennmaradásának kérdése: tud-e a magyar nacionalizmus annyi
áldozatot, annyi fegyelmet, annyi kötelességtudást, munkát, teljesít-
ményt, erényt, lemondást a magyar nemzet minden tagjából kiváltani,
amennyit e kor déli és nyugati nacionalizmusai a saját népükben életre
hívnak. Ezt a nacionalizmust csak önmagunkból termelhetjük ki, ez a
nemzeti érzület csak a bennünk rejlő erőkből fejlődhet. A nacionaliz-
mus a nemzet felé fordulás, a nemzet lényegében, tulajdonságaiban
való elmélyedés s az ebből támadt felismerések alapján a nemzet ter-
mészetének, sajátosságainak, szerves életéből és fejlődéséből származó
alapérdekeinek érvényesítésére irányuló törekvés. Ahol a nemzet nem
csupán társadalomtani fogalom, hanem történelmi, tapasztalati való-
ság, ott csak ennek az életvalóságnak múltja, szelleme, közösségi
tulajdonsága szabhat irányt és adhat értelmet az erre irányuló naciona-
lizmusnak. Ezért a mi nacionalizmusunk más, mint magyar nem lehet.
A mi nacionalizmusunk nem táplálkozhat más forrásból, mint a magyar
lelkiségből, történelmünk szellemi csapadékából, a magyar hagyo-

mányból és a magyar nép lelki alkatának értékes tulajdonságaiból. Ez a lelkiesség, hagyomány és lelki alkat szükségképpen keresztény, nemcsak az ember természeténél fogva keresztény lelkülete, hanem a kereszténységnek és a magyarságnak ezen a földön és a mi történelmünkben elválaszthatatlan egybefonódása, sors- és érdekközössége következtében. Az ország függetlenségéért vívott megannyi küzdelemben, a magyar léleknek legszebb irodalmi kivirágzásában az a csodálatos szabadságszeretet nyilatkozott meg, amely szabadságérzésnek magvait éppen a kereszténység hintette el a lelkekben. Ezen a földön tehát a magyarságnak más nacionalizmusa nem lehet, mint magyar nacionalizmus, magyar nacionalizmus nem lehet más, mint keresztény, keresztény nacionalizmusnak pedig nem lehet más alapja, mint a szabadság gondolata, más célja, mint a nemzet szabadsága, a nemzet minden tagja minél teljesebb belső szabadsága külső feltételeinek megteremtése érdekében.

Sokszor felmerül a kérdés, amikor sok bús magyar fej összehajol: miért nincs magyar világnézetünk, miért nem szegezünk egy magyar ideológiát a tőlünk idegen eszmeáramlatokkal szembe? A válasz igen egyszerű: Egyetlen, sokszor önkényesen igaznak feltételezett, politikai tantételből kiokoskodott világszemléletnek önmagában teljes és minden ellentmondástól mentes szellemi szerkezetére, ideológiára azoknak az új nemzeteknek és még nem nemzet-népeknek van szükségük, amelyek a nagymúltú nemzeteknél saját történelmükből kiértelmezett küldetés tudatát egy éppen ebből a célból szerkesztett ideológiából következő hivatástudattal iparkodják pótolni. Megszerkesztenek egy olyan értékrendszert, amely abszolút értéknek csak a konstruktorokat jelzi. Ezek a modern ideológiák tehát tulajdonképpen a nemzeti öntudatra fejlesztésnek jól kigondolt eszközei. Hasznosak ott, ahol szükségesek. De mi értelme lenne egy új magyar ideológia kiagyalásának és népszerűsítésének nálunk, ahol egy évezred történelméből árad a nacionalizmussá terebélyesedő magyar patriotizmus, ahol a nemzet minden tagja egyenlő szabadságának keresztény gondolata mélységes szociális tartalmával sajátos értelmet kölcsönöz ennek a magyar nacionalizmusnak?

A feladat nem új ideológiának kieszelése és a nemzetrevelés szolgálatába állítása, hanem a meglevő, a századok örökségeként kapott magyar nacionalizmusnak a kor mindenki számára érthető nyelven az egész nemzet előtt rendszeres kifejtése, az emberi együttélés új magyar szervezeti kereteinek ettől a szellemtől való áthatása egy nemzetibb nemzeti élet kialakítása érdekében.

Más kérdés a nemzetpolitika technikája. Miként a magángazdasági élet nem nélkülözheti a legmodernebb termelő eszközöket és a gépek beszerzésénél kizárólag a gazdasági célszerűségre van figyelemmel, az államvezetés technikájának tökéletesítésénél a kormányok kizárólag a politikai célszerűségre és kormányzásuk szellemi beállítottságára vannak figyelemmel, nem pedig arra, hogy hol alkalmaztak első ízben vagy hol tökéletesítettek bizonyos politikai eszközt, eljárást. A politika intézményei, eszközei, eljárásai nem önmagukban véve értékesek, vagy értéktelenek, még kevésbé erkölcsösek, vagy erkölcs-

telenek. Mindig az ember céljaitól, szándékaitól, szellemétől függ az eszközök használatának, vagy mellőzésének erkölcsi, társadalmi, politikai jelentősége. Ezért a magyar nacionalizmus szellemében kormányzó, tehát keresztény érzületű és szabadságszerető országvezetés a nemzeterosztás és általában a közjó érdekében a maga céljaira és szellemében igénybe vehet olyan eszközöket, alkothat olyan intézményeket is, amelyeket korábban tőle szellemben és politikai célkitűzések tekintetében idegen kormányzatok vettek igénybe. Ahogyan balgaság lett volna külföldi eredetük miatt a vasút, a táviró, a modern postaszolgálat, a gépkocsi elől elzárkózni, éppen annyira nem szabad bizonyos olyan külföldi intézmények meghonosításáról lemondani, amelyek a népvédelem és a nemzeterosztás szolgálatában kitűnően beváltak és amelyekről feltételezhető, hogy a hazai követelményekkel és társadalmunk lelki alkatával összhangba hozva módosított szellemi tartalommal és szervezeti formában a magyar nép javára válnának.

A nemzet szabadsága és a nemzet összes tagjainak ettől függő egyéni szabadsága éppen azon múlik, hogy keménységben, tömörségben, történelmi teherviselőképességben versenyképesek leszünk-e azokkal az életkörüzetünkben élő nemzetekkel, amelyeknek erejét friss nacionalizmusuk kétségtelenül meghatványozta. A szűk európai térségen összezsúfolt nemzetek egyre gyilkosabb versenye idején elsősorban a nemzet szabadságának körülbástyázásában kell keresnünk az egyéni szabadság biztosítékát, miért is a nemzet szabadsága érdekében megkövetelt minden áldozat, egyéni, külső szabadságunkat korlátozó közhatalmi cselekedetek, a törvényes, alkotmányos formákban létrejött magyar nemzeti, tehát keresztény szellemű kormányzat részéről tulajdonképpen legnagyobb értékünket, belső lelkiismereti szabadságunk szerint való életünket szolgálják.

Kovrig BÉLA